

Silvo Devetak

REGIONALNO SODELOVANJE MED AVSTRIJO, HRVAŠKO, ITALIJO, MADŽARSKO IN SLOVENIJO V LUČI EVROPSKE INTEGRACIJE

I. Politične spremembe v srednji in vzhodni Evropi so odprle nove možnosti za razširitev sodelovanja na evropskem prostoru na stičišču meja Avstrije, Hrvaške, Italije, Madžarske in Slovenije in ki ga Severni Jadran povezuje z Mediteranom. Prav tako so se povečale možnosti za pospešeno vključevanje tega prostora v evropske integracije, ki se bodo razvijale ob koncu stoletja, s čemer bi lahko po najhitrejši poti nadomestili tisto, kar je bilo zamujeno v zadnjih desetletjih.

V geopolitičnem in kulturno-civilizacijskem pogledu so za ta evropski prostor značilne tudi te skupne stvari:

* Do konca prve svetovne vojne je bilo to področje del enotnega ekonomskega in političnega sistema Avstro-Ogrske monarhije. Njegova delitev na štiri države je imela neugodne učinke za razvoj vseh obmejnih področij.

Po drugi svetovni vojni so se okoliščine ob slovensko-italijanski in slovensko-avstrijski meji nekoliko izboljšale, potem ko so začeli urejevati maloobmejni osebni in blagovni promet ter druge oblike sodelovanja ob meji. Delitvena mejna črta med Vzhodom in Zahodom na sedanji slovenski in hrvaški meji z Madžarsko pa je vseh 45 let po vojni depresivno učinkovala na pripadajoča področja.

Demokratizacija mejnega režima z Madžarsko lahko predstavlja začetek novega obdobja razvoja. V istem času pa je bila na tem prostoru postavljena nova, slovensko-hrvaška meja, ki deli ozemlje, kjer nikoli v zgodovini ni bilo državne meje. Ob odsotnosti evropskih pobud in koncepcij za evropsko povezovanje tega geografskega področja lahko predstavlja nova meja veliko nevarnost za depopulacijo in splošno stagnacijo zlasti obmejnih področij.

* V tem prostoru se srečuje pet evropskih kultur, na njem pa živijo še številne etnične manjšine. Kljub zemljepisni bližini in medsebojni prepletenosti se med njimi niso spletli primerni stiki in povezave. Eno od temeljnih vprašanj na tem področju je, kako spremeniti podcenjevalni odnos nemške, italijanske in madžarske kulture do slovenske in hrvaške kulturne ustvarjalnosti (odnos do slovanskih kultur na tem prostoru?).

Z vidika evropskih integracijskih procesov so za obravnavano območje relevantna naslednja opažanja:

* To področje predstavlja najboljšo naravno povezavo Evrope vzdolž tokov severna Italija-Madžarska-Ukrajina, kot tudi srednja Evropa-Hrvaška-Balkan. Vendar pa vzdolž teh linij ni primernih cestnih, železniških, telekomunikacijskih in

drugih infrastrukturnih povezav. Te povezave se lahko razvijajo v smeri vzhod-zahod skozi Slovenijo ali skozi Hrvaško ali pa mimo obeh, skozi Avstrijo.

* Vsa mejna področja so z nekaterimi izjemami v glavnem v povprečju manj razvita od področij v »notranjosti«¹ držav. Z izjemo avstrijskih in italijanskih obmejnih področij je večina centrov tega območja v krizi, ki je ne bo mogoče preseči brez korenitih strukturnih in drugih sprememb ter ustreznih mednarodnih povezav. Tako na makro kot na mikro nivoju pa primanjkuje primernih podjetniških, lokalnih in regionalnih programov in pobud.

* Pričakovati je, da bo proces evropske unifikacije še poslabšal gospodarski položaj držav zunaj EGS. Na obravnavanem področju je Italija članica EGS, avstrijsko članstvo in madžarsko pridruženo članstvo v EGS pa sta vprašanje časa. Sloveniji tačas ponujajo slabši sporazum z EGS, kot ga je imela kot del SFRJ, Hrvaški pa še nobenega.

II.

V nasprotju od drugih geopolitičnih območij Evrope, v odnosu do Centralno-vzhodne Evrope ne obstaja kaka jasno definirana evropska politika, politike držav na tem področju pa so abstraktno zastavljene, brez jasnih ciljev, včasih bolj izraz ideoloških izbir kot pa realnih potreb tega prostora v odnosu na evropsko gospodarsko in politično integracijo.

Nujno bi bilo operativno iskati skupne interese držav na tem prostoru in na njih zgraditi ustrezne politike, na podlagi katerih bi bilo moč doseči tri, po našem mnenju že zdaj skupne globalne cilje:

Prvi cilj: oblikovanje subregionalnega sistema varnosti v Centralno-vzhodni Evropi, ki bi bil sestavni del novega evropskega reda.

Drugi cilj: poglobljeno vsestransko sodelovanje dežel na tem prostoru kot sredstvo njihovega razvoja in

Tretji cilj: pospešeno integriranje tega prostora v ekonomsko in politično stvarnost, na kateri se bo v prihodnje razvijala Evropa.

Vsi trije cilji so med seboj tesno povezani in je težko reči, katero vprašanje sodi v katerega izmed ciljev. Obravnava prvega cilja presega namen tega prispevka. Zato bom ob tej priliki samo omenil nekaj stvari, ki so temeljnega pomena za izgradnjo kakršnega koli sistema varnosti in sodelovanja na tem evropskem prostoru.

Vpletenost Hrvaške v vojne za delitev ozemlja bivše Jugoslavije, njena notranja destabilizacija zaradi nerešenega srbskega nacionalnega vprašanja in socialne eksplozije, ki bodo izbruhnile v dobi postnacionalizma – vse to bo še vrsto let ogrožalo mir, varnost in stabilnost ter oviralo razvijanje sodelovanja na tem prostoru. Kakršen koli subregionalni sistem varnosti zavoljo tega ne bi smela biti prikrita oblika koalicije proti neki drugi državi ali skupini držav. To bi moral biti predvsem mednarodni političnoekonomski sistem, ki bi zagotavljal miroljubne odnose in sodelovanje med državami in s tem mir, varnost in prosperiteto ljudem na tem področju.

Mednarodna priznana nevtralnost Republike Slovenije bi lahko bila temeljni kamen za stabilnost celotnega področja in za izgradnjo subregionalnega evropskega sistema varnosti, ki bi bil v interesu slovenske nacije, kot tudi večine evropskih držav oz. evropske politike kot celote. To bi povečalo zanimanje za vlaganje tujega kapitala v Slovenijo kot povezovalnim elementom širšega evropskega geografskega prostora.

Toliko o prvem globalnem cilju skupne politike na prostoru Centralno-vzhodne Evrope. Glede drugih dveh globalnih ciljev, katerih obravnava je namen tega prispevka, smo mnenja, da je v sedanjih okoliščinah (stopnja razvitosti posameznih dežel; perspektive za članstvo v EGS ipd.) čezmejno regionalno sodelovanje najbolj ustrezno sredstvo za tesnejše povezovanje tega prostora in za njegovo dejansko vključevanje v EGS. S tem bodo zgrajene dobre podlage tudi za formalno priključitev Slovenije, Madžarske in Hrvaške v to skupnost.

V tem pogledu obstajajo izkušnje Delovne skupnosti Alpe-Jadran, ki je bila v 70-ih letih ustanovljena kot prvi poskus premostitve velikega razkoraka, ki je obstajal med vzhodnim in zahodnim delom Evrope. Pred sesutjem komunističnih režimov na vzhodu je združevala regije z različno stopnjo avtonomije iz Avstrije, Italije, Nemčije, bivše Jugoslavije in kasneje tudi iz Madžarske.

Sedanje mednarodne okoliščine v tem delu Evrope so presegle možnosti Delovne skupnosti Alpe-Jadran. Pobude, v okviru »pentagonalnega« (kasneje »heksagonalnega«) sodelovanja, zlasti pa v okviru »srednjeevropske iniciative«, so se izkazale kot preveč posplošene in »visoko politične«, da bi dajale ustrezne odgovore potrebam časa.

Hipotetično lahko torej trdimo, da bi regionalno sodelovanje med Avstrijo, Hrvaško, Italijo, Madžarsko in Slovenijo lahko pomenilo instrument:

- * za razvoj pripadajočih, zlasti obmejnih regij teh držav in s tem držav v celoti;

- * za dejansko vključevanje Slovenije, Madžarske in Hrvaške kot celote v procese evropske integracije, konkretno v EGS. Kot že rečeno, gre za območje, ki je v različnih fazah postopka za vključevanje v EGS (Avstrija – članstvo; Madžarska – pridruženo članstvo; Slovenija – preferencialni sporazum; Hrvaška – še nedefinirano).

- * za aktivno vlogo teh držav v gradnji povezav med zahodnoevropskim in relevantnim vzhodnoevropskim prostorom ter med srednjeevropskim in balkanskim prostorom.

III.

Pri naših razmišljanjih izhajamo iz podmene, da je medregionalno sodelovanje tisti učinkovit instrument, ki omogoča porast kompetitivnosti celotne regije; v ekonomskem smislu pomeni prosto mobilnost blaga, storitev, produkcijskih faktorjev, ljudi in idej. Regionalno povezovanje predstavlja uspešno alternativo birokratskemu načinu usklajevanja razvojnih politik posameznih regij.

Pri iskanju poti in načinov za uresničevanje teh konceptov bi bilo potrebno najti rešitve za vrsto problemov, med drugim:

- * za odpravljanje sedanjih infrastrukturnih, ekonomskih, institucionalnih, političnih in podobnih ovir v tem prostoru, zlasti tistih, ki nastopajo med članicami in nečlanicami EGS;

- * za oblikovanje novih mehanizmov za čezmejno povezovanje in v tem okviru za preučitev kompetitivnih elementov za nov pristop k lokalnemu razvoju;

- * za oblikovanje politike za čezmejno regionalno sodelovanje v novih pogojih slovenske in hrvaške državnosti (povezovanje z evropskimi asociacijami, infrastrukturne osnove za tržno transformacijo; regionalne in lokalne institucije za razvoj; strategija in politika razvoja);

- * za raziskovanje možnosti za nastajanje ustreznih razvojnih konceptov na obravnavanem prostoru s pomočjo medsebojnega sodelovanja ter povezovanja, in končno

* za postopno vključevanje tega prostora v evropske gospodarske in politične procese, predvsem z uvajanjem evropskih gospodarskih in drugih standardov.

IV.

Znanost mora ponuditi politiki ustrezne študije in alternativne rešitve. S tem namenom je Evropski center za etnične, regionalne in sociološke študije Univerze v Mariboru (ECERS) pripravil mednarodni razskovalni projekt, v okviru katerega bomo preučili vse prej omenjene probleme. Raziskava bo razdeljena na dva med seboj sicer tesno povezana dela:

a regionalno sodelovanje med Avstrijo, Hrvaško, Italijo in Slovenijo ter

b regionalno sodelovanje med Avstrijo, Hrvaško, Italijo in Madžarsko.

Na prvem območju obstajajo pomembne izkušnje glede čezmejnega sodelovanja. Na drugem območju raziskave pa zaradi znanih zgodovinskih okoliščin ni bilo pomembnejših rezultatov pri razvijanju takšnega sodelovanja.

ECERS kot koordinator raziskave je k sodelovanju na tem projektu povabil sodelavce z Ekonomskega inštituta v Zagrebu, z Inštituta za razvoj in mednarodne odnose v Zagrebu, z Univerze v Trstu, z Univerze v Benetkah, z Univerze v Padovi, s Karl-Franz univerze v Gradcu, z inštituta Várospáti sztervezó intzet v Budimpešti, iz Evropskega centra Maas Rhein, Aachen in iz Leeds Polytechnic School of the Environment v Leedsu (V. Britanija).

Prva faza projekta naj bi trajala tri leta, od 1993 – 95. Jasnejšo podobo o tem, kakšna je aplikativna vrednost projekta, bo moč dobiti po sklepu prve faze dela. Druga faza projekta, ki bi se začela po letu 1995, bo operativno – investicijska.

V.

Na podlagi jasnih predstav in analiz ter ob predpostavki ustreznih političnih, upravljalških in gospodarskosistemskih rešitvah v respektivnih državah bodo ustvarjene možnosti, da bi s pomočjo ustreznega instrumentarija začeli s konkretno realizacijo investicijskih in drugih projektov v tem prostoru kot tudi z njegovim intenzivnejšim vključevanjem, prek regionalizma in na druge načine, v procese evropske integracije.

Z argumenti razvoja bo potrebno prepričevati politične elite, zlasti tiste v na novo nastalih državah na tem evropskem prostoru, da udejanjenje evropskega koncepta regionalizma na tem področju ne pomeni ogrožanja ozemeljske celovitosti in suverenosti »njihovih« držav.

Po drugi strani pa bodo morale elite tudi same priti do spoznanja, da sodobne države ni več moč graditi zgolj na perfektuaciji simbolov državotvornosti (državne represije), kot so vojska, policija in državna uprava, ampak predvsem na tehnologiji in znanju, na podjetniški pobudi in samoorganiziranosti državljanov ter na demokratizaciji in decentralizaciji »državnega« odločanja.

Prav ideja regionalizma pa je doslej v Evropi dokazala svojo vitalnost za doseganje vseh navedenih in še mnogih drugih ciljev, ki označujejo sodobni razvoj družbe. O tem pričajo tudi »zgodbe« Veneta, Lombardije, Piemonta, Republike Jura, Baden – Württemberg, Katalonije in številnih drugih evropskih regij.